

Artikkelit

POLIITTISEN JÄRJESTELMÄN EVALUOINNISTA

Risto Sänkiaho

ABSTRACT

On the Evaluation of the Political Process

That people are linked to the political process in many ways has been proved in several studies dealing with various types of voter typologies. In many cases the input (efficacy) and the output (trust) have been used as variables in voter typologies explaining political alienation. Voters differ in their evaluations of the political process.

Voter political evaluations were tested in the light of data gathered from six countries (Great Britain, Germany, Australia, the Netherlands, the United States and Finland). Voters were placed in six different categories on the basis of political interest, status quo/change ideology and level of ideological conceptualization.

The hypotheses studied were based on the Pesonen—Sänkiaho link model (explaining people's links to the political system) on one hand, and on the recent development of the political system (for example, the silent revolution), on the other. »Radical citizens», the most politically active group, are more closely related to political dissatisfaction and explanatory variables than other groups. The group known as »subjects», both the submissive and radical ones, are closely related to personal satisfaction in their own lives as well as to its material side and political dissatisfaction. The anti-establishment was more related to dissatisfaction, especially political action and »citizens» more closely related to the protest potential than to the conventional potential participation. According to this study, people are linked to the political process in many ways and therefore evaluations should be made among subgroups rather than keep all voters in one large group.

Johdanto

Poliittisen evaluaation tutkimus on viime aikoina laajentunut koskemaan myös kansalaisten suorittamaa poliittisen järjestelmän tuotoksen arviointia (Edwards — Guttentag — Snapper 1975 ja Farah — Barnes — Heunks 1979). Eräät poliittisen järjestelmän teoreettiset kuvausyritykset ovat jopa määritelleet poliittisen systeemin kollektiivisen päätöksenteon tuottamien tuotosten mukaan (Easton 1979, 29—33). Tällainen poliittisen järjestelmän määrittely ei ole kovinkaan kattava (Anckar 1974, 22—43), vaikka viime aikoina on policy analysis -tutkimus huomattavasti kehittynyt ja sillä on ollut vaikutuksensa

myös perinteiseen poliittisen käyttäytymisen behavioralistiseen tutkimukseen (ks. esim. Ashford 1978, Farah — Barnes — Heunks 1979).

Poliittisen järjestelmän tuotoksen tutkimisessa on osoitettu policy-lohkojen typologisoimisen tarpeellisuus poliittisen järjestelmän evaluoinnissa (Scharpf 1977, 356—358; 1978, 124 ja Esping-Andersen 1979, 272—277). Joitakin tällaisia tuotoksen typologioita on tehtykin. Näistä ehkä merkittävin on *Theodore J. Lowin* vuodelta 1964. Hänen mukaansa poliittisen järjestelmän luonne, esimerkiksi pluralismi, ja yhteiskunnalliseen kehitykseen liittyvät ratkaisut ovat omiaan vaikuttamaan erilaisten policy-lohkojen syntyyn (Lowi 1964, 678—679).

Lowin mukaan policy-lohkot on jaettavissa jakavaan (distributive), säätelevään (regulative) ja uusjakoa suorittavaan (redistributive) lohkoon. Lohkoihin liittyvät ominaisuudet on koottu taulukkoon 1, mistä käy selville niiden väliset erot ja toisaalta myös poliittisen järjestelmän eri osatoimijoiden merkitys kussakin policy-lohkoissa (ema., 690—715).

Taulukko 1. Lowin (1964, 690—715) policy-lohkojen määrittäminen ja näihin liittyvät ominaisuudet.

Policy-lohko	Primääri poliittinen toimiyksikkö	Valtarakenne	Rakenteen stabiilisuus	Primäärinen päätöksentekijä	Toimiyksikkö
Jakava (Distributive)	yksilöt, yhtiöt	ei-konfliktinen	stabiili	kongressin edustuksellinen komitea	keskushallinto
Säätävä (Regulative)	ryhmät	pluralistinen	epästabiili	kongressi	hajautettu hallinto
Uusjakoa suorittava (Redistributive)	yhteisöt	konfliktinen	stabiili	korkein virkamiehistö ja johtavat yhteisöt	keskushallinto

Lowi laajensi vuonna 1972 ilmestyneessä artikkelissaan policy-lohkoja yhdellä (constituent policy). Samassa artikkelissaan hän painotti hallituksen mahdollisuutta käyttää erimuotoista pakkoa ja pakotteita saadakseen jotkut asiat päätökseen. Tällä Lowi perusteli eri policy-lohkojen vaikutuksen harjoitettuun politiikan muotoihin (Lowi 1972, 299). »Constituent policy» toimii Lowilla eräänlaisena kaatoluokkana, sillä hän ei artikkelissaan määrittele yhtään käytännön tapausta tähän luokkaan eikä muutenkaan analysoi sen ominaisuuksia yhtä tarkasti kuin muiden policy-lohkojen (ema., 304—305).

Yhteiskunnallinen kehitys on jo osin kulkenut eteenpäin laajentaen Lowin

kehikkoa uudella toimintalohkolla, joka jo nyt on tärkeä poliittisen käyttäytymisen selittäjä, mutta ei ole vielä muovannut hallinnollista koneistoa eikä täten ole vielä kehittynyt omaksi policy-lohkokseen. Tällaisena uutena piirteenä voidaan pitää »hiljaisen vallankumouksen» aiheuttamaa arvojen muuttumista materiaalisista sosiaalisiksi varsinkin tiettyssä yhteiskunnallisessa osaryhmässä, jota kuvastavat korkea koulutus, nuoruus ja vasemmistolaisuus (Inglehart 1977, 99—104 ja 179—234).

Tätä uutta muotoutuvaa policy-lohkoa voidaan kutsua sosiaalisen moraalilohkoksi, missä tärkeitä kiistakysymyksiä ovat mm. ihmisten vaikutusmahdollisuudet ja tasa-arvoisuus. Poiketen Lowin kategorioista tämä toimilohko ei ole yhtä selvästi luettavissa vain eräänlaisiksi hallintokoneiston toiminnoiksi, vaan siihen kuuluvien tehtävien toteuttamiseksi vaaditaan koko yhteiskunnan panosta, ja mahdollisesti niiden toteuttamiseksi tarvitaan rakennemuutoksia sekä hallinnossa että yhteiskunnassa. Sosiaalisen moraalilohkon kiistakysymysten ominaisuudet Lowin viitekehykseen sovellettuina käyvät ilmi taulukosta 2.

Taulukko 2. Sosiaalisen moraalilohkon sovittaminen Lowin viitekehykseen.

Sosiaalisen moraalilohko

Primääri poliittinen toimintayksikkö	yhden asian liikkeet, yhteisöt
Valtarakenne	pro-/antiestablishmentti
Rakenteen stabiilisuus	epävakaa (vielä kehittymätön)
Primäärinen päätöksentekijä	edustukselliset elimet eri hallinnon tasoilla (eduskunta, hallitus, kunnanvaltuustot yms.)
Toimintayksikkö	hallinnon eri tasot

Tämän hypoteettisen esityksen mukaan, mikä osin perustuu arvokumoukseen liittyviin tutkimuksiin, näyttää vanha poliittinen rakenne menettävän otettaan näiden kysymysten ratkaisusta, sillä rintamalinjat eivät enää noudata vanhaa oikeisto/vasemmisto-jakoa (Sänkiäho, painossa). Puoluelaitoksen tulee olemaan vaikeata ratkaista tämän vuoksi näitä kysymyksiä ja eräät uudet poliittiset ristiriitaulottuvuudet tulevat ehkä pysyvästikin kuvaan mukaan. Tällaisena uutena ulottuvuutena voidaan mainita pro-/antiestablishmentti, minkä merkitys on jo havaittu useissa tutkimuksissa (Hildebrandt — Dalton 1977, Farah — Barnes — Heunks 1979 ja Olson 1982).

Lowin typologioiden ohella olisi ehkä tarkoituksenmukaista tarkastella eri policy-lohkoja niiden aiheuttamien ristiriitaulottuvuuksien mukaan. Tämähän oli yksi luokittelukriteeri Lowinkin luokituksessa, mutta ajatellen myös koko poliittisen prosessin toimintaa se lienee merkittävä erityisesti ottaen huomioon

äänestäjien mobilisaation. *Mancur Olson Jr:n* mukaan tasapuolista julkisten palvelusten tuottamista voivat vinouttaa helposti mobilisoitavat ryhmittymät (Olson 1970, 43—52). Toisaalta ehkä voitaisiin ottaa huomioon julkisten palvelujen jakamisen vaikutus erilaisten yhteiskunnallisten ryhmittymien syntyyn. Esimerkiksi »New Deal» -sosiaalipolitiikan ja sen kehittämisen myötä ovat ennen poliittisesti varsin passiiviset mustat järjestäytyneet omiksi painostusryhmikseen, joilla on erityisen merkittävä asema demokraattisen puolueen sisällä erittäinkin presidentinvaaleissa.

Eräissä tutkimuksissa painotetaan äänestäjien valinnan sijasta byrokraattisen koneiston itsenäistä roolia julkisten palvelujen tuottamisessa. Täten äänestäjien mobilisoimisella tai yhteiskunnallisilla ristiriitaulottuvuuksilla ei olisi kukaan kovin suurta merkitystä (Niskanen 1971).

Kansalaisten kiinnittyminen poliittiseen järjestelmään

Useissa poliittisen järjestelmän toimivuutta kuvaavissa tutkimuksissa on pyritty luokittelemaan kansalaiset erilaisiin alaryhmiin, joiden kiinnittyminen järjestelmään ja toiminnan muodot poikkeavat toisistaan. *David Easton* jakoi poliittisen kannatuksen spesifiin ja diffuusiin. Diffuusilla kannatuksella hän tarkoitti eräänlaista sokeaa luottamusta vallitsevaan valtaeliittiin. Diffuusin kannatuksen omaavat, eräissä jaotuksissa alamaiseksi luokiteltavat, ihmiset eivät ole kovinkaan kiinnostuneita poliittisista tuotoksista, tai heiltä puuttuvat usein tiedolliset valmiudet näiden tuotosten evaluoimiseen (Easton 1975, 438—439).

Spesifin kannatuksen mukaan kansalaiset kannattavat eri poliittisia ryhmittymiä niiden aikaansaannosten mukaan. Länsimaisen liberalistisen perinteen mukaisesti he eivät paljoakaan luota hallitukseen, vaan odottavat tältä omien tarpeittensa tyydyttämistä (ema., 436—437). Tässä suhteessa Eastonin malli on lähellä eräitä muita poliittisen toiminnan malleja, joiden pohjana ovat talusteoreettiset viitekehukset (Downs 1957).

Eastonin suorittamaa jakoa lähelle tulevat monet muutkin tutkimukset, mistä suuri osa perustuu Eastonin tutkimuksista poiketen empiiriseen analyysiin. *Richard L. Cole* esitti normatiivisen ja käytännöllisen luottamuksen välisen eron. Hänen esityksessään normatiivinen luottamus on lähellä diffuusia kannatusta, sillä siinä kansalaiset liittyy poliittiseen prosessiin legitimitteetti ja yleinen luottamus hallitsijoihin, kun taas käytännön luottamus perustuu tyytyväisyyteen poliittisen prosessin tuotoksiin (Cole 1973).

Paul M. Snidermanin käsitystä luottavista (committed) ja kannattavista (supportive) kansalaisista voidaan niin ikään verrata Eastonin kannatusmalliin, sillä siinä järjestelmään luottavat uskovat järjestelmän toimivan rehellisesti ja katsovat omaavansa suuret vaikutusmahdollisuudet järjestelmän toimintaan. Heillä on usko ja luottamus järjestelmän toimintaan. He painottavat lakia ja järjestystä ja ovat lainkuuliaisuudellaan sidoksissa vallitsevaan järjestelmään,

mitä ei heidän mielestään saa arvostella. Kannattavat kansalaiset sen sijaan evaluoivat järjestelmän tuotosta ja ovat valmiit vaikuttamaan etujensa mukaisesti myös protestitoimin järjestelmän toimintaan (Sniderman 1978).

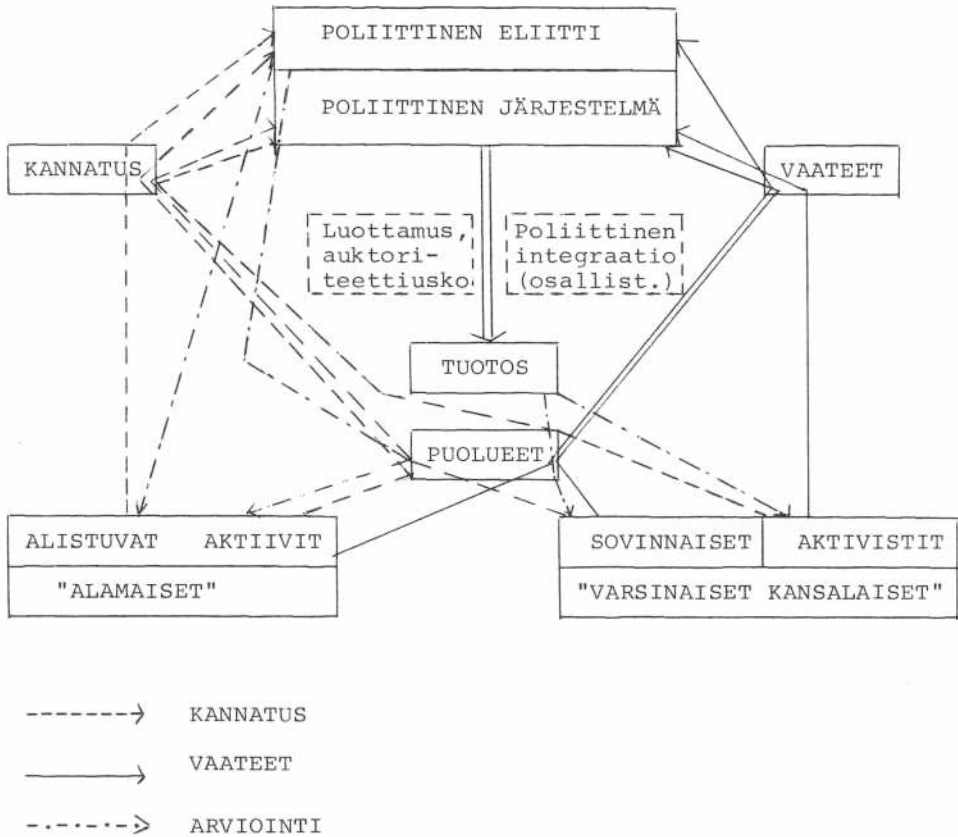
Luottamusta järjestelmään (legitimiteettiä) pidetään monissa tutkimuksissa eräänä tärkeimmistä poliittisen prosessin osatekijöistä, sillä ilman erilaista luottamusta ei poliittinen järjestelmä pysty toimimaan (Pesonen — Sänkiaho 1979, 402—403). Kuten edellä on jo käynyt ilmi, luottamusta ja kannatusta on jaoteltu varsin erilaisin tavoin, mitkä kuitenkin ovat usein varsin lähellä toisiaan. Edellä esitettyjen jakojen lisäksi on vielä mainittava *Edward N. Mullerin* ja *Thomas O. Jukamin* tekemä jako luottamuksesta toisaalta poliittista järjestelmää ja toisaalta hallitusta kohtaan (Muller — Jukam 1977, 1564).

Gerald M. Pomper on yhdistänyt omassa yhdysvaltalaisia äänestäjiä koskevassa typologiassaan äänestäjät poliittisten resurssien ja hallitukseen kohdistetun luottamuksen mukaan. Hän sai neljä tyyppiä: »kannattajat» (resurssit ja luottamus), »uskolliset» (ei resursseja eikä luottamusta), »kyynikot» (resurssit mutta ei luottamusta) ja »sorretut» (ei resursseja eikä luottamusta) (Pomper 1974, 103—104).

Lukuisten tutkijoiden typologian perustana ovat olleet jossakin mitassa poliittisen järjestelmän input-tekijät (kuten kansalaispätevyys) ja output-tekijät (kuten luottamus). Näillä kahdella muuttujalla on usein tehty neliluokkainen typologia (Finifter 1970 ja Seeman 1972). Tällainen typologia oli sekä *William A. Gamsonilla* (1968) että *Jeffery M. Paigella* (1971). Paigen mukaan korkean luottamuksen omaavat jakautuvat »uskollisiin» (korkea kansalaispätevyys) ja »alamaisiin» (matala kansalaispätevyys). Epäluottamuksen omaavat jakautuvat »toisinajatteleviin» (korkea kansalaispätevyys) ja »vieraantuneisiin» (matala kansalaispätevyys) (ema., 812). Tämän tyyppisestä typologiasta on kehitetty epäluottamus—kansalaispätevyys -hypoteesi, minkä mukaan tyytymättömyys aiheuttaa poliittiselle järjestelmälle huolta vain, jos se on yhdistyneenä korkeaan kansalaispätevyteen. Hypoteesia testattaessa on saatu sekä sitä tukevia että sitä vastaan puhuvia tuloksia (Wright 1981, 25).

Edellä esitettyihin viitekehyksiin ja osin suomalaiseen aineistoon perustuen on kehitetty Pesonen—Sänkiaho poliittiseen järjestelmään liityntämalli, minkä mukaan (kuvio 1) alamaiset ja kansalaiset eroavat huomattavasti toisistaan yleisessä kiinnittymisessään (Pesonen — Sänkiaho 1979, 491—497). Alamaiset, jotka yleisesti voidaan luokitella heikon aktiivisuuden omaaviksi luottavaisiksi rituaaliäänestäjiksi, ovat kiinni poliittisessa järjestelmässä yleensä luottamuksen ja lainkuuliaisuuden sitomina, kun taas kansalaiset kiinnittyvät prosessiin osallistumisensa kautta. Yleisesti ottaen vain kansalaisilla on kyky arvioida poliittista tuotosta, kun taas alamaisille on tärkeämpää poliittisten johtajien edesottamusten arviointi, mikä sekään ei ole täysin irti heidän aikaansaannoksistaan.

Pesonen—Sänkiaho mallia vastaavan typologian on esittänyt *Lester W. Milbrath* vuonna 1981. Hänen mallissaan evaluaatio on niinkään huomatt-

Kuvio 1. Pesonen—Sänkiäho -poliittiseen järjestelmään liityntämalli.

tavasti suurempaa aktiivisten (active) kansalaisten keskuudessa kuin passiivilla ryhmillä (passive supportive ja apathetic) (Milbrath 1981, 206—207).

Tutkimuksen hypoteesit

Edellä esitettyjen mallien perusteella voidaan tehdä joitakin karkeita hypoteeseja äänestäjien suorittamasta poliittisen järjestelmän evaluatiosta.

1. Järjestelmän tuotoksen evaluointi ei ole niin tärkeätä alamaisille kuin kansalaisille. Alamaiset ovat liittyneitä järjestelmään lähinnä luottamuksen kautta, minkä täten tulisi olla sidoksissa myös heidän arviointeihinsa järjestelmän toiminnasta.
2. Ideologiseen jakoon liittyvät muuttujat saavat sovinnaisten kansalaisten keskuudessa suuremman riippuvuuden tyytyväisyysarvoihin kuin radikaalien kansalaisten keskuudessa. Pesonen—Sänkiäho liityntämallin mukaan aktivistikan-salaiset pystyvät toimimaan ja evaluoimaan prosessia puolueista riippumattomina, mutta toki voivat samalla myös toimia aktiivisina puolueiden sisäl-

- läkin. Sovinnaiset (konservatiiviset) kansalaiset arvioivat poliittista järjestelmää pikemminkin »vanhojen mittojen» mukaan (vasemmisto/oikeisto-ulottuvuus) kuin uusilla ristiriitaulottuvuuksilla (pro-/antiestablishmentti).
3. Uudet poliittiset arvot (materiaaliset/sosiaaliset arvot ja pro-/antiestablishmenttisuus) saavat korkeat riippuvuudet tyytyväisyysarvoihin vasemmistolaisen kansalaisten keskuudessa ja erityisesti arvioitaessa sosiaalisiin toimiin kohdistuvaa tyytymättömyyttä. Tämä hypoteesi pohjautuu »hiljaisen vallankumouksen» mukaiseen käyttäytymiseen.
 4. Subjektiiivinen tyytyväisyys on yhteydessä tyytyväisyysarvoihin myös alamais-ten keskuudessa. Alamaisia voidaan pitää lompakkoäänestäjinä, jolle oman henkilökohtaisen aseman ajaminen on tärkeää. Järjestelmän evaluointiin pysyvät varsinaiset kansalaiset sen sijaan saattavat toimia enemmänkin koko järjestelmän tilasta tekemiensä arvioiden varassa. Esimerkiksi omakohtainen työttömyys voi suuresti vaikuttaa alamaisen toimintaan tai toimimattomuuteen, mutta varsinainen kansalainen pyrkii toimimaan yleisen työttömyystilanteen ja poliittisen koneiston aikaansaamien työttömyyden hoidon arviointien mukaan.
 5. Epäluottamus—kansalaispätevyys -hypoteesin mukaan tyytyväisyysarvioiden tulisi olla yhteydessä erityisesti kansalaisilla poliittisen toiminnan aktiivisuuteen, erityisesti protestivalmiuteen. Yleisestihän tyytymättömyysarvioiden vaikutus toiminnan aktiivisuuteen tulisi olla suurempi evaluaatioon pystyvillä kansalaisilla kuin vailla evaluaatioresursseja olevilla alamaisilla Pesonen—Sänkiaho -mallin mukaan.

Kansalaisten typologia¹

Esitettyjen hypoteesien mukaan evaluaatio eroaa tuntuvasti erilaisissa osaryhmissä, minkä vuoksi aineisto tässäkin tapauksessa jaettiin osaryhmiin eräiden keskeisten poliittisen toiminnan tutkimuksissa löydettyjen yhteyksien perusteella. Typologia muodostettiin ideologisen valinnan, ideologisen ajattelun asteen ja poliittisen kiinnostuksen mukaan (taulukko 3).

Status quo-/muutosideologiajaon on esittänyt *Arthur H. Miller* omista tutkimuksissaan (Miller 1974, 992). Tätä jakoa voidaan pitää keskeisenä poliittisena valintana. Se on hyvin lähellä oikeisto/vasemmisto-ulottuvuutta, mikä viimeksi mainittu ulottuvuus on käytössä tässä tutkimuksessa riippumattomana muuttujana. Nämä ulottuvuudet eivät mene täysin päällekkäin, sillä vasemmiston kannattajien joukossa löytyy huomattava määrä varsin konservatiivisia ja vastaavasti oikeistosta sangen radikaaleja.

Status quo-/muutosideologian valinta operationalisoitiin lämpömittarien avulla. Tähän valintaan liittyvissä kysymyksissä kysyttiin haastateltavien suhtautumista joihinkin yhteiskunnallisiin ryhmiin. Ryhmistä valittiin tähän tutkimukseen suhtautuminen sosialidemokraattiseen puolueeseen, ylioppilasmielenosoittajiin, vallankumouksellisiin ryhmiin ja suurimpaan oikeistopuolueeseen (konservatiivit). Viimeksi mainitun puolueen arviointiskaala jouduttiin kääntämään summamuuttujaa tehtäessä. Kussakin maassa tämän summamuuttujan (lämpömittariarvioiden, oikeistopuolueen arviot käännettynä, summa) dikotomian jako-arvona oli keskiarvo.

Taulukko 3. Evaluaatioryhmien muodostaminen kuudessa maassa.

Poliittinen kiinnostu- neisuus	Muutosideologia *		Status quo *	
	Ideologisen ajattelun aste **		Ideologisen ajattelun aste **	
	Korkea	Matala	Korkea	Matala
Poliittinen kiinnostu- neisuus	Radikaalit kansalaiset	Protes- toijat	Konserva- tiiviset kansalaiset	Sovinnais- osallistujat
Hyvin ja jonkin verran kiinnos- tunut	GB 57 D 166 NL 110 A 62 USA 85 SF 179	GB 324 D 704 NL 283 A 425 USA 565 SF	GB 59 D 138 NL 91 A 55 USA 110 SF 145	GB 398 D 652 NL 276 A 364 USA 532 SF 264
	Liitetty protes- toijiin ***	Radikaalit alamaiset	Liitetty sovinnais- osallis- tujiin ***	Alistuvat alamaiset
Vain vähän ja ei ollen- kaan kiin- nostunut		GB 509 D 384 NL 232 A 326 USA 259 SF 274		GB 477 D 474 NL 234 A 368 USA 274 SF 226

* Perustuu Arthur H. Millerin tutkimuksiin (1974) (määritelty lämpömittari-kysymyksillä suhtautumisesta sos.dem. puolueeseen, ylioppilasmielenosoit-tajiin, vallankumouksellisiin ryhmiin ja käännettynä konservatiiviseen puolueeseen).

** Perustuu Hans. D. Klingemannin tutkimuksiin (1979) (määritelty käsityk-sillä vasemmistosta ja oikeistosta).

*** Liittäminen tehtiin perustuen alustaviin erotteluanalyysiin.

Ideologisen ajattelun aste oli ehkä tärkein uusi oivallus »Political Action» -teoksessa, missä viiden maan aineiston perusteella pyrittiin selittämään kansalaisten osallistumista poliittiseen toimintaan. Ideologisen ajattelun asteella oli tässä tutkimuksessa selvä yhteytensä sekä perinteiseen poliittiseen käyttäytymiseen että protestivalmiuteen. Ideologisen ajattelun astetta kuvaava muuttuja saatiin Hans D. Klingemannin artikkelista »Political Action» -teoksesta (Klingemann 1979). Koska Suomen aineistossa ei ollut kysytty samoja kysymyksiä, jouduttiin Suomessa tekemään jako haastateltavien määriteltäessä sosialistista järjestelmää (Pesonen — Sänkiaho 1979, 41—50). Täten Suomen tulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia muiden maiden tulosten kanssa.

Saksan Liittotasavallan, Englannin, Hollannin, Itävallan ja USA:n tytopiologiat perustuvat täysin samoihin muuttujiin ja ovat siten täysin vertailukelpoisia keskenään.

Subjekttiivisen poliittisen kiinnostuneisuuden avulla pystytään suuresti selittämään poliittiseen toimintaan osallistumisen aktiivisuutta. Tämä muuttuja oli mukana kaikkien maiden aineistossa.

Näin saadussa tytopiologiassa on peräti kahdeksan eri kategoriaa, mutta ruudussa »matala poliittinen kiinnostus» ja »korkea ideologisen ajattelun aste» ei ole juuri nimeksikään tapauksia. Ainoan poikkeuksen muodosti tässä suhteessa tutkittavista maista Saksan Liittotasavalta, missä näissä luokissa on noin 1.5—

Taulukko 4. Kuuteen evaluaatioryhmään perustuvan erotteluanalyysin tytopistetut tulokset kuudesta eri maasta.

	Korrelaatiot erottelu-ulottuvuuksiin											
	GB		D		NL		A		USA		SF	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Taloudellinen tyytyväisyys	—	—	-.18	.13	—	—	—	—	.22	.04	.02	.14
Tyytyväisyys elämään	—	—	-.20	.12	—	—	—	—	.14	-.02	.07	.09
Vas./oik.-ulottuvuus	.86	.12	.78	.44	.85	.15	.64	.63	.55	.16	.57	.68
Ikä	.40	-.03	.38	-.05	.24	.10	-.00	.00	.44	.20	.08	.16
Uskonnollisuus	-.20	.19	-.36	-.21	-.38	-.21	-.40	-.24	-.28	-.08	-.19	-.28
Status	.36	-.48	-.27	.56	.06	.07	-.25	.54	.30	-.63	-.24	.65
Perheen tulot	.09	-.31	-.28	.40	.11	.63	-.30	.44	.45	-.38	-.27	.22
Kansalaispätevyys	.15	-.52	-.55	.61	-.28	.61	-.48	.29	-.21	-.57	-.45	.26
Vaikutusmahdollisuus	.18	-.39	-.20	.47	-.31	.28	-.23	.34	.49	-.32	-.21	.37
Protestivalmius	-.26	-.68	-.60	.18	-.13	.22	-.50	.42	-.46	-.67	-.12	.03
Protestiosallistum.	-.22	-.58	-.56	.24	-.64	.21	-.57	.37	-.23	-.10	-.65	.18
Tukahduttamishalu	.48	.49	.59	.09	.57	.03	.57	.03	.49	.59	.68	.14
Ominaisarvot %	66	30	70	27	62	34	58	36	46	42	57	36
Kanoninen korrelaatio	.53	.19	.59	.42	.62	.51	.52	.43	.45	.43	.47	.38

2 %:a koko maan aineistosta. Muissa maissa tapausmäärät ovat 4—24 tapauksen välillä. Toisen poikkeuksen muodosti Suomi, missä ideologisen ajattelun aste jouduttiin operationalisoimaan eri tavoin kuin muissa maissa.

Luokituksen mukaisen typologiaryhmien nimitykset käyvät ilmi taulukosta 3. Näistä ryhmistä tehtiin erotteluanalyysi, minkä avulla pyrittiin selvittämään tällaisen jaotuksen pohjana mahdollisesti olevia ulottuvuuksia ja näin saamaan yleinen kuva ryhmistä. Taulukossa 4 on tyypistettynä erotteluanalyysin tulokset. Taulukosta käyvät ilmi myös analyysissa mukana olevat muuttujat. Kaksi ensimmäistä erottelu-ulottuvuutta selittävät valtaosan ryhmien välisestä vaihtelusta kussakin maassa.

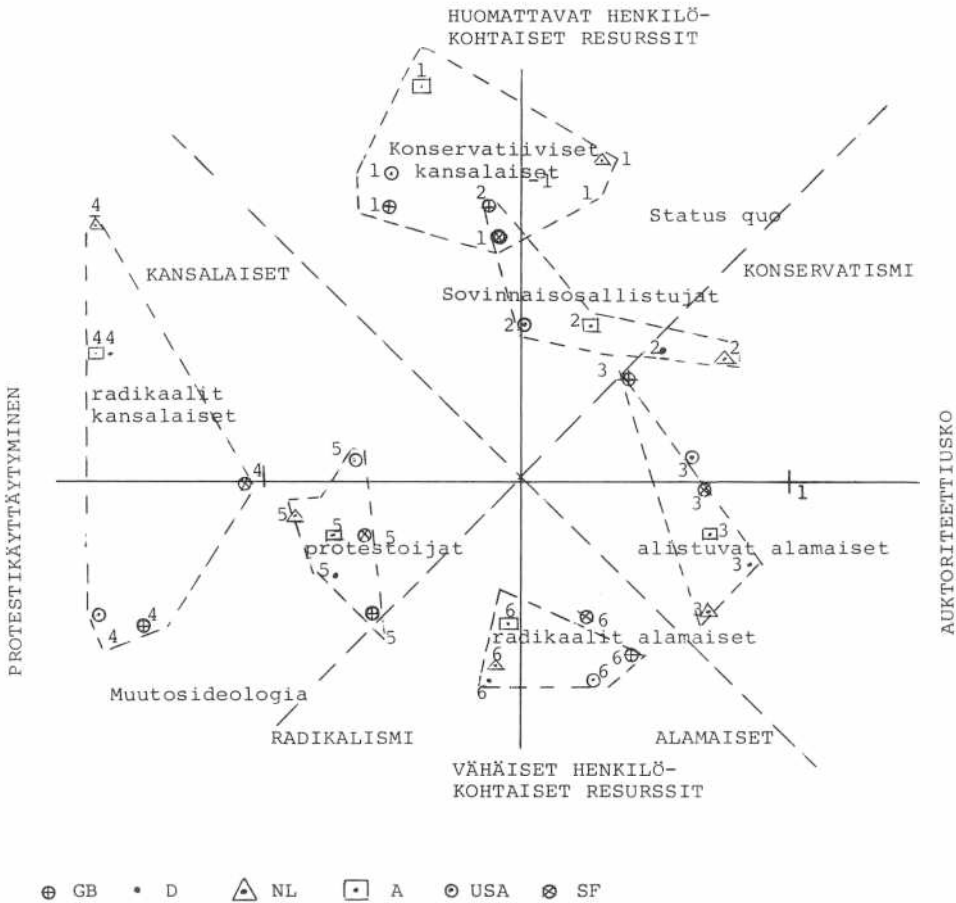
Evaluaatio-osaryhmien erotteluavaruuskuviosta 2 huomataan eri maiden, mukaan lukien Suomi, osaryhmien muodostavan yhdessä usein varsin tiiviin ryhmittymän. Suurimman poikkeuksen muodostavat Englannin ja USA:n radikaalit kansalaiset, jotka ovat tuntuvasti muista erillään tässä erotteluavaruudessa, mikä pohjautuu kahteen tärkeimpään erottelu-ulottuvuuteen. Englannin ja USA:n ensimmäinen erottelu-ulottuvuus ei sisältänyt vasemmisto/oikeisto-ulottuvuutta.

Toista erottelu-ulottuvuutta kutsutaan nimellä protestikäyttäytyminen/auktoriteettiuskoko. Tällä ulottuvuudella ovat kaikissa maissa radikaalit kansalaiset eniten protestikäyttäytymisen suunnassa. Toisen ulottuvuuden ääripäinä ovat vähäiset/huomattavat henkilökohtaiset resurssit. Huomattavimmat resurssit omaavat kaikissa maissa konservatiiviset kansalaiset ja vähäisimmät yleensä radikaalit alamaiset. Poikkeuksen muodostaa Englanti, missä vähäisimmät resurssit ovat protestoijilla. Näitä laskennallisesti syntyneitä ulottuvuuksia voidaan luonnehtia kansalaiset/alamaiset- ja muutoshalukkuus/status quo (radikalismi/konservatismi)-ulottuvuuksiksi. Nämä ulottuvuudet ovat esiintyneet muidenkin typologioiden erotteluanalyysseissa, joten niillä lienee suuri vaikutus poliittiseen käyttäytymiseen (Pesonen — Sänkiaho 1979, 427—436).

Kuten kuviosta 2 huomataan, ovat erot kansalaisulottuvuuden päässä konservatiivien ja radikaalien välillä suuremmat kuin alamaispäässä. Tämä tulos on saatu muissakin tutkimuksissa, joissa on pyritty selvittämään erilailla poliittisesti aktiivien osaryhmien poikkeamista vasemmisto—oikeisto-ulottuvuudella (emt., 168—171). Tässäkin on selvästi havaittavissa poliittisen osallistumisen U-käyrä eli osallistuminen on skaalan laidilla suurempaa kuin keskustassa (Pesonen 1979). Tämänkin perusteella voidaan tehtyä typologiaa pitää relevanttina.

Evaluaatioryhmien ominaisuudet

Analyysia jatkettiin tarkastelemalla eräiden poliittisten toiminnan kannalta keskeisten muuttujien suhdetta näissä evaluaatioryhmissä. Ryhmien väliset

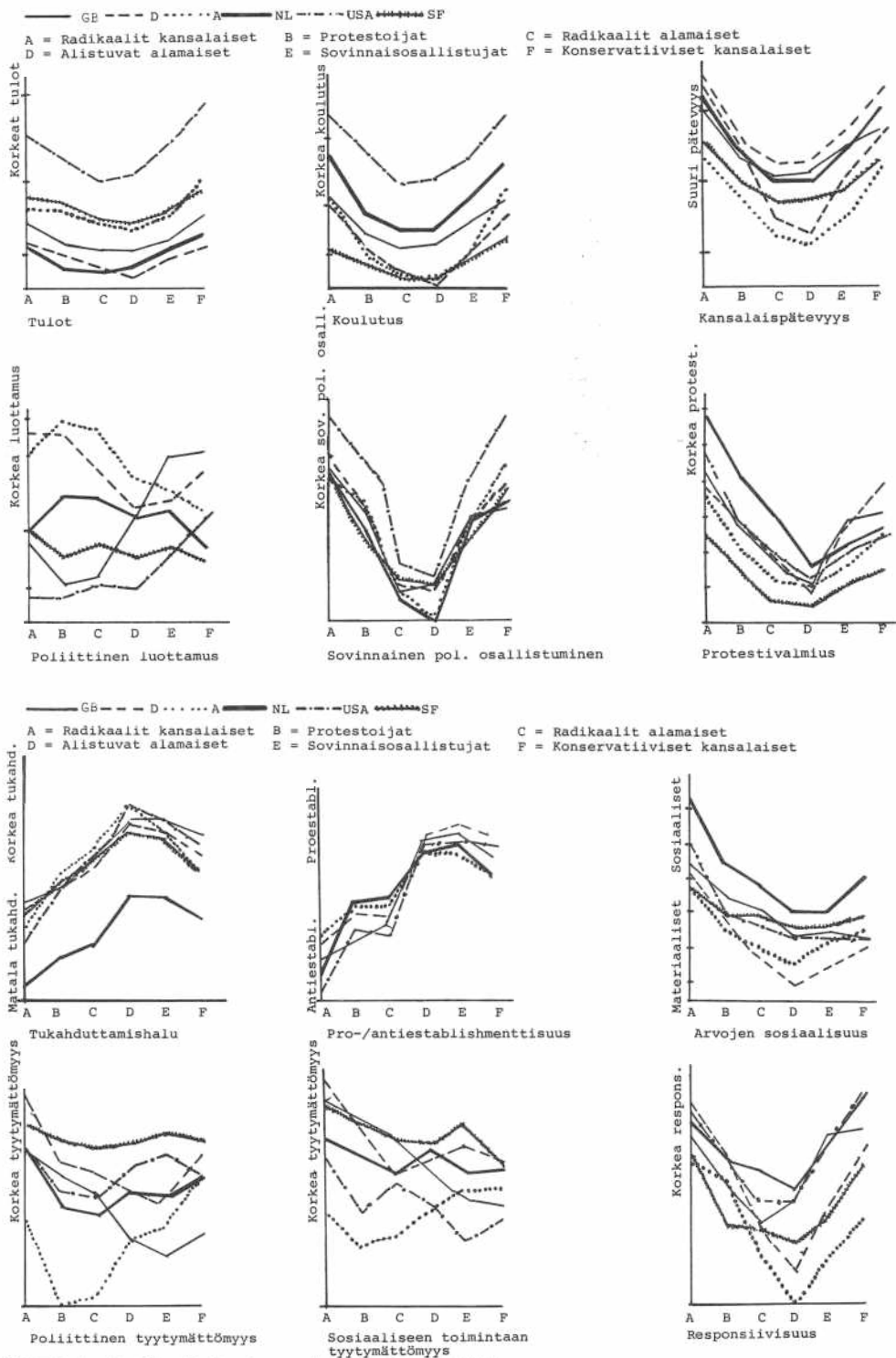
Kuvio 2. Evaluaatioryhmien erotteluanalyysi kahden tärkeimmän erottelu-ulottuvuuden mukaan.

1 Konservatiiviset kansalaiset	4 Radikaalit kansalaiset
2 Sovinnaisosallistujat	5 Protestoijat
3 Alistuvat alamaiset	6 Radikaalit alamaiset

tasoerot (kuvio 3) ovat huomattavat. Henkilökohtaisten resurssien mukaan sekä konservatiiviset että radikaalit kansalaiset poikkeavat huomattavasti muista ryhmistä. Vastaavasti alamaistrymittymät, sekä alistuvat että radikaalit, omaavat erittäin vähäisessä määrin näitä resursseja (tulot ja koulutus).

Subjektiiivinen kansalaispätevyys on korkeinta radikaalien kansalaisten ryhmässä. Heillä on myös korkeimmat protestivalmiuden arvot sekä useissa maissa korkein sovinnaisen poliittisen osallistumisen arvo. Ainoan poikkeuksen muodostaa Itävalta (konservatiiviset kansalaiset).

Alistuvat ja radikaalit alamaiset muodostavat hyvin tunnusomaiset alamaistrymittymät, sillä niillä on hyvin korkea tukahduttamishalukkuus, alhaiset

Kuvio 3. Analyysiryhmien ominaisuudet maittain.

osallistumisarvot, eivätkä ne vaadi poliittiselta järjestelmältä huomattavaa responsiivisuutta.

Poliittisessa luottamuksessa ryhmät poikkeavat toisistaan vähemmän kuin muiden muuttujien suhteen. Tässäkin tapauksessa korkeimmat arvot saavat, riippuen kunkin maan hallituskokoonpanosta, joko konservatiiviset tai radikaalit kansalaiset siten, että oman puolueen hallituksessa olo lisää poliittista luottamusta.

Asenteiltaan ryhmät poikkeavat niin ikään huomattavasti toisistaan. Selvimmin establishmentin suunnassa ovat sovinnaisosallistujat ja vastaavasti antiestablishmentin suunnassa radikaalit kansalaiset. Jälkimmäinen ryhmä on muita enemmän sitoutunut sosiaalisiin arvoihin materiaalistien arvojen asemesta. Materialistisin ryhmittymä on alistuvat alamaiset.

Poliittisen järjestelmän tuotoksiin tyytymättömmät ovat nytkin löydettävissä erityisesti radikaaleista kansalaisista. Erittäin tyytyväisiä ovat radikaalien alamaisten lisäksi sovinnaisosallistujat ja sosiaalisen tasa-arvon kysymyksissä jopa konservatiivisetkin kansalaiset joissakin maissa (Englanti ja Suomi). Näissä tyytyväisyysarvioissa on havaittavissa oppositio/hallitus-ristiriita.

Yhteydet tyytymättömyyteen

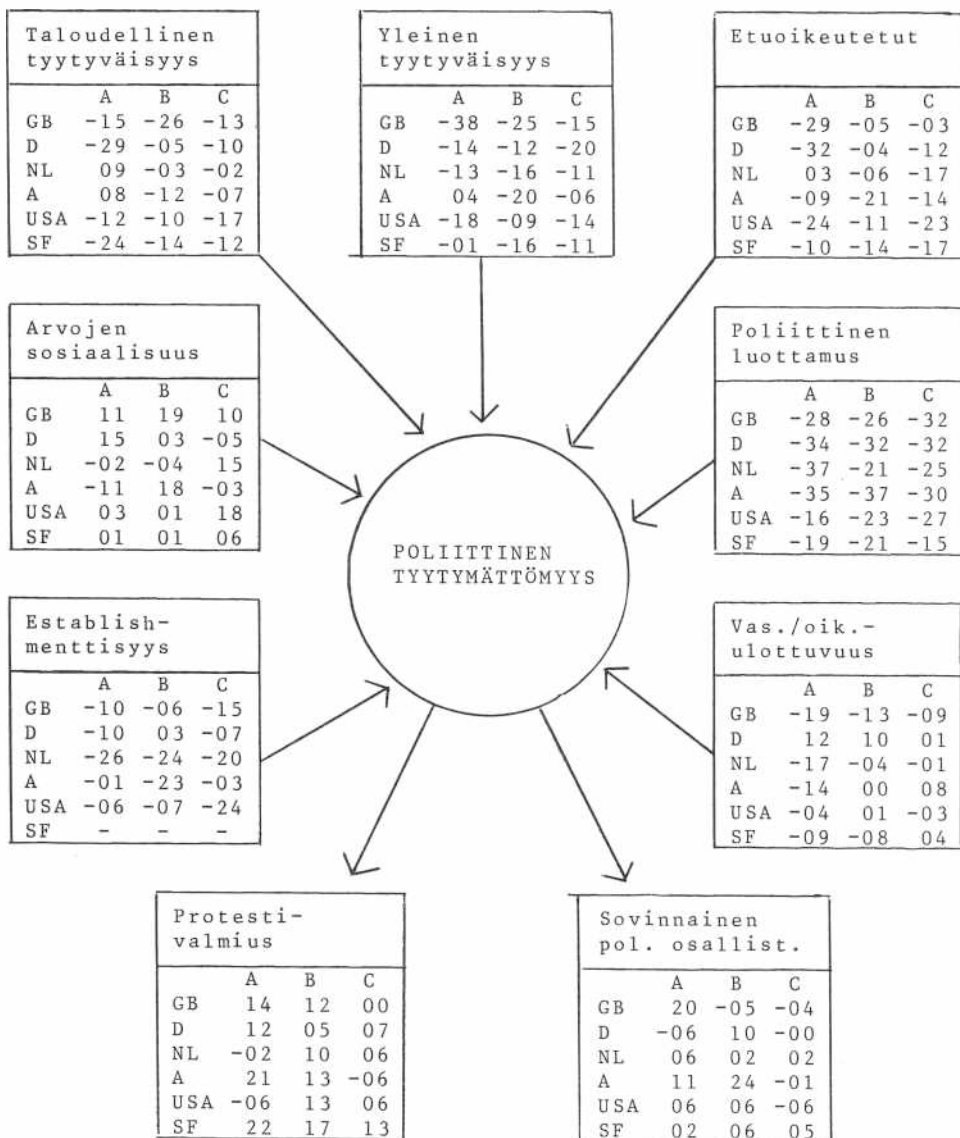
Taulukoissa 5—8 on esitetty poliittiseen toimintaan tyytymättömyyden korrelaatiot eräisiin muuttujiin kussakin maassa ja kussakin evaluaatio-osaryhmässä (taulukot 5 ja 6). Mainittujen muuttujien lisäksi analyysissä olivat mukana ikä, kansalaispätevyys, ja ideologisen ajattelun aste, joista viimeksi mainittu oli mukana jo typologiaa muodostettaessa, mutta tämä poliittiseen käyttäytymiseen voimakkaasti vaikuttanut tekijä ei korreloitunut tyytyväisyysarvoihin kovinkaan selvästi minkään maan aineistossa.

Poistetuista riippuvuussuhteista voidaan mainita iän korkeat korrelaatiot yleiseen tyytyväisyysarvioon protestojilla Saksan Liittotasavallassa, Hollannissa ja Itävallassa sekä Saksan Liittotasavallan radikaaleilla kansalaisilla, mitä vanhempi sitä tyytyväisempi.

Yleiseen ja sosiaaliseen toimintaan tyytyväisyyden arvioiden ja muiden muuttujien välisiä riippuvuussuhteita tarkasteltaessa (taulukot 5—8) huomataan helposti suurten korrelaatioiden arvojen keskittyvän kansalaisryhmiin erityisesti yleisessä tyytymättömyydessä, kun taas sosiaalisen toiminnan tyytymättömyyden suuret arvot on yleensä löydettävissä muutosideologian kannattajien suunnasta. Näin erityisesti yleisen tyytymättömyyden arvoissa toteutuu Pesonen—Sänkiäho liityntämallin mukainen hypoteesi varsinaisten kansalaisten alamaisia suuremmasta kyvystä evaluoida poliittista prosessia.

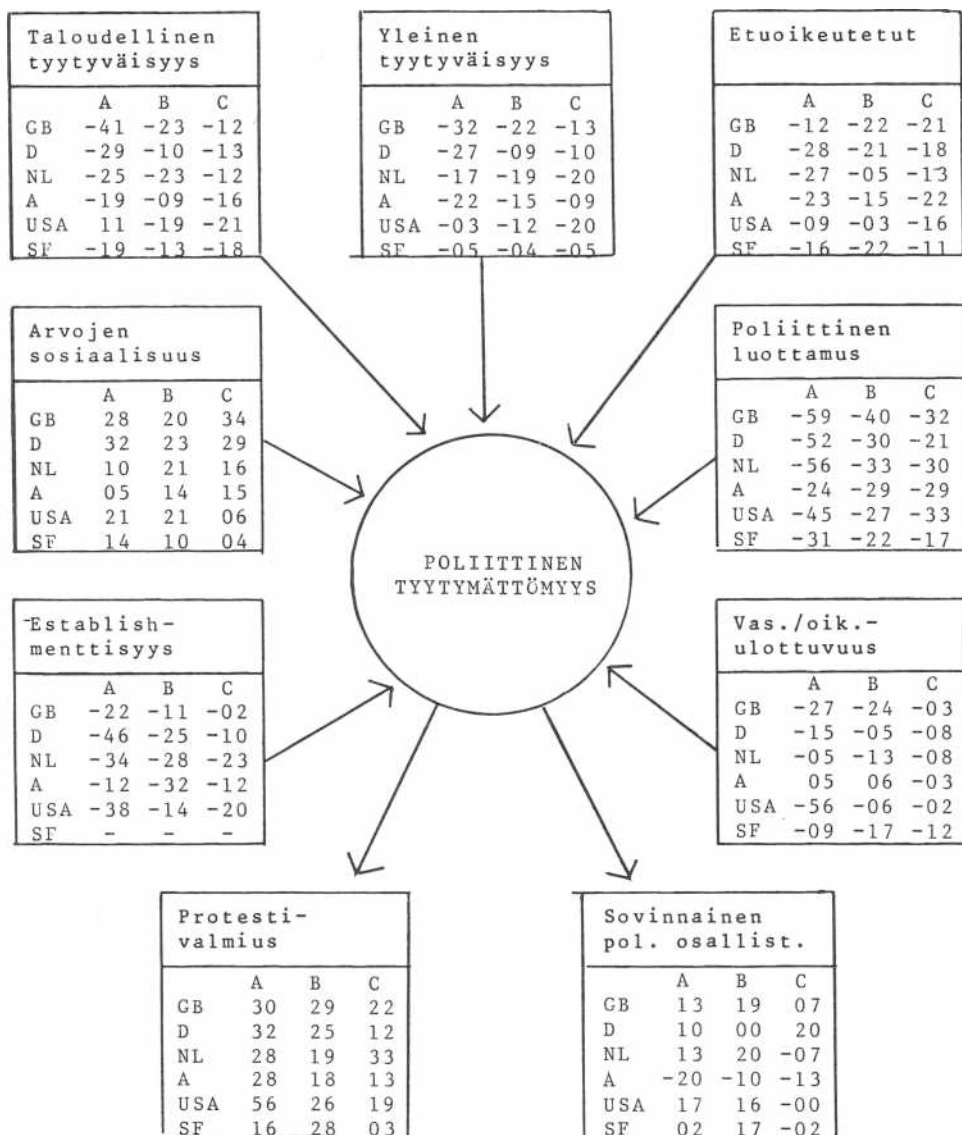
Subjektiiiviset hyvinvointiarviot, mitkä yleensä ovat osoittautuneet valideiksi elinolosuhteiden mittareiksi (Andrews — Crandall 1977, 14—16, Bhadraraj — Wilkening 1977, 436—438 ja Roos 1978, 8—15), saavat tuntuvasti suuremmat riippuvuudet yleiseen kuin sosiaalisen toiminnan tyytymättömyyteen.

Taulukko 5. Poliittisen tyytymättömyyden suhteet sen taustoihin sekä poliittiseen toimintaan konservatiivisilla kansalaisilla (A), sovinnaisosallistujilla (B) ja alistuvilla alamaaisilla (C) kuudessa maassa.

Huomattavasti muita ryhmiä enemmän on korkeita riippuvuusarvoja radikaaleilla kansalaisilla, mikä on melkein ainoa ryhmä, jolla on korkeat korrelaatiot subjektiivisten hyvinvointiarvioiden ja hallituksen sosiaalisen toiminnan tyytyväisyysarvojen välillä. Sosiaalisen toiminnan arvioiden ja subjektiivisen hyvinvoinnin väliset riippuvuudet ovat usein pienimmät sovinnaisosallistujilla,

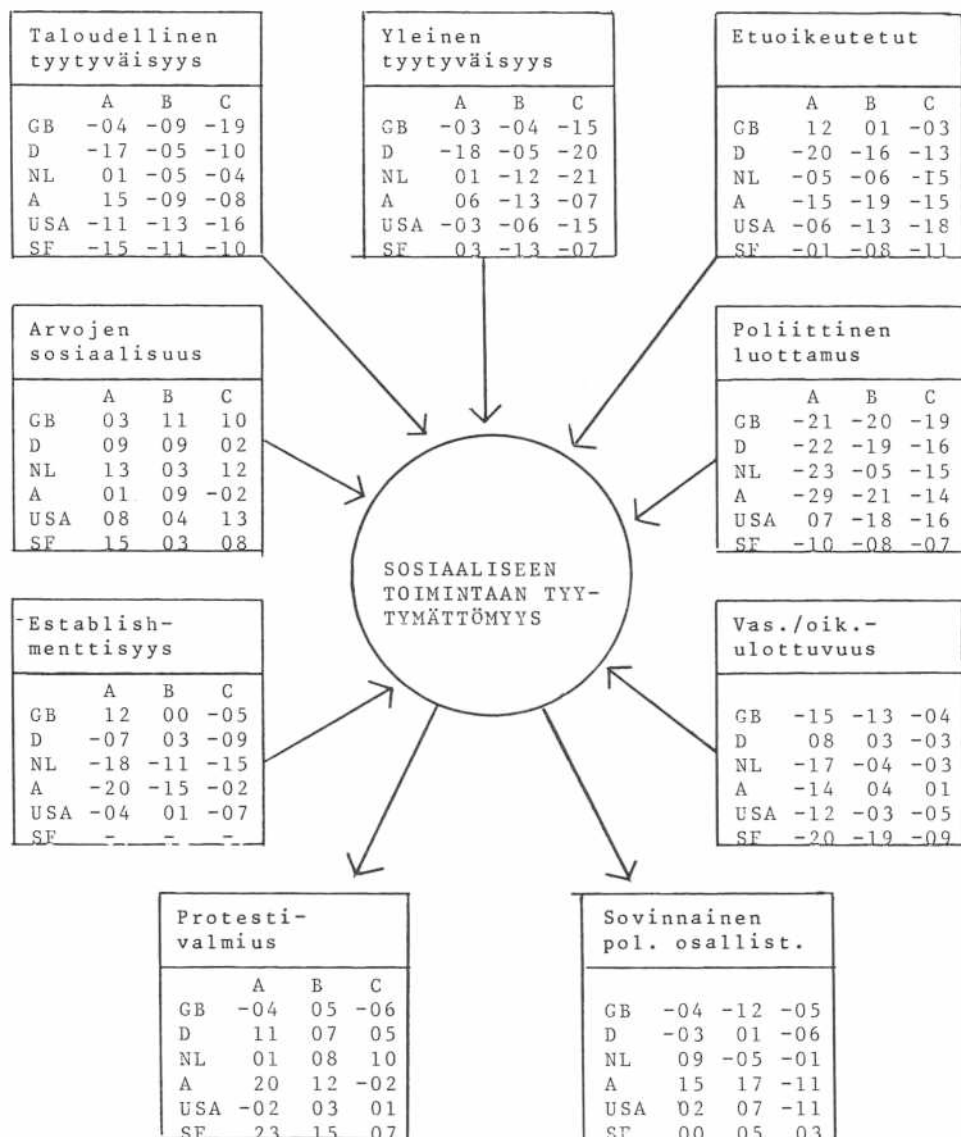
Taulukko 6. Poliittisen tyytymättömyyden suhteet sen taustoihin sekä poliittiseen toimintaan radikaaleilla kansalaisilla (A), protestojilla (B) ja radikaaleilla alamaisilla (C) kuudessa maassa.

mutta poliittisen toiminnan yleisissä tyytymättömyysarvioissa pienimmät arvot löytyvät alistuneilta alamaisilta.

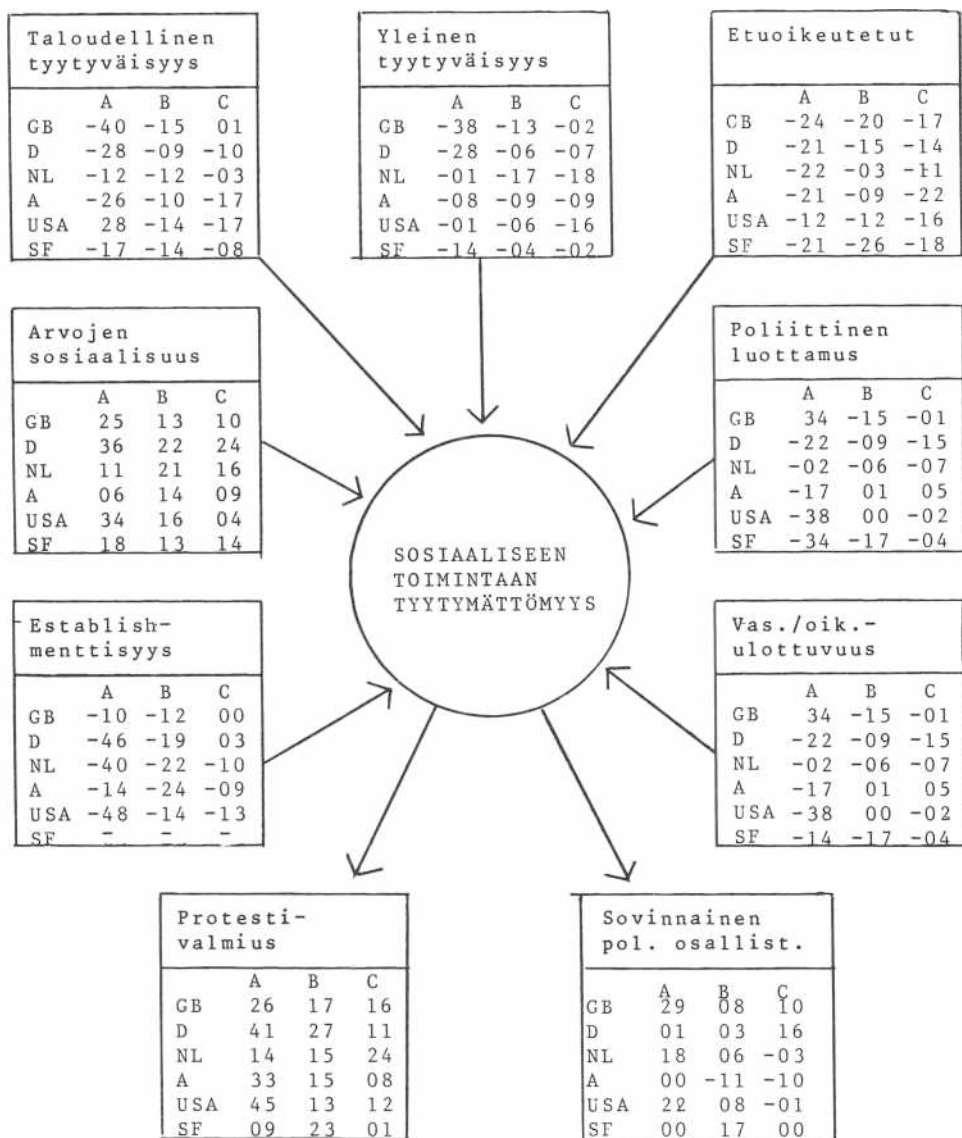
Oikeisto/vasemmisto-ulottuvuuden vaikutus vaihtelee suuresti maittain. Kuitenkaan ei voida näiden riippuvuuksien mukaan luokitella maita vahvan tai heikon vasemmisto/oikeisto-ristiriidan maiksi, sillä suurimmat arvot ovat

Taulukko 7. Sosiaalisen toiminnan suorituksiin tyytymättömyyden suhteet sen taustoihin sekä poliittiseen toimintaan konservatiivisilla kansalaisilla (A), sovinnaisosallistujilla (B) ja alistuvilla alamaissilla (C) kuudessa maassa.

USA:n radikaaleilla kansalaisilla. Yleisesti ottaen huomattavat riippuvuus-suhteet löytyvät vain muutosideologian kannattajien keskuudessa. Tässäkin tapauksessa evaluaatio-osaryhmiä tarkasteltaessa on selvästi havaittavissa yleinen piirre: riippuvuudet ovat suurimmillaan varsinaisten kansalaisten osaryhmissä ja matalimmillaan alamaissilla.

Taulukko 8. Sosiaalisen toiminnan suorituksiin tyytymättömyyden suhteet sen taustoihin sekä poliittiseen toimintaan radikaaleilla kansalaisilla (A), protestojilla (B) ja radikaaleilla alamaissilla (C) kuudessa maassa.

Poliittisen luottamuksen ja tyytymättömyysarvioiden suhteet ovat huomattavasti korkeammat kuin muilla muuttujilla. Vaikka varsinaiset kansalaiset saavat muita korkeampia arvoja tälläkin muuttujalla, niin alamaissryhmien riippuvuudet eivät paljoakaan poikkea näistä ja ovat melkein saman suuruisia sovinnaisosallistujien ja protestojien kanssa. Pesonen—Sankiaho liityntämal-

lin mukainen hypoteesi todentuu sikäläkin, että poliittinen luottamus on ainoa muuttuja, mikä johdonmukaisesti kaikissa maissa saa korkean riippuvuuden alamaishyönteissä eli nämä ryhmät ovat ensisijaisesti sidoksissa poliittiseen järjestelmään luottamuksensa välityksellä. Erityisen selvästi tämä käy ilmi alisteuvien alamaisten arvoista, sillä radikaalit alamaishyönteet saavat joissakin maissa huomattavia riippuvuusarvoja muihinkin yksittäisiin muuttujiin, erityisesti yleisen toiminnan tyytymättömyyteen nähden.

Eräiden viimeaikaisen poliittisen kehityksen kannalta keskeisten muuttujien kuten yhtäältä pro/antiestablishmentti ja materiaaliset/sosiaaliset arvot, joiden on useissa tutkimuksissa esitetty antavan suuntaa tulevalle poliittiselle kehitykselle (Bürklin 1981 ja Sänkiaho, painossa), ja toisaalta yleisten tyytymättömyysarvioiden välillä on jo aikaisemmin osoitettu olevan yhteyksiä (Farah — Barnes — Heunks 1979, 426). Nämä yhteydet todentuvat tässäkin analyysissä mutta pääosin vain muutosideologiaa kannattavien keskuudessa. Yleiseen tyytymättömyyteen ei arvojen materiaalisuudella näytä olevan mitään yhteyttä status quo-ideologian kannattajien keskuudessa. Toisaalta pro-/antiestablishmentti-ulottuvuudella ja yleisellä tyytymättömyydellä näyttää olevan yhteyttä evaluaatioryhmissä erityisesti Hollannissa.

Sosiaaliseen toimintaan tyytymättömyysarviointien ja arvojen välisten yhteyksien tarkastelussa saa pro-/antiestablishmentti-ulottuvuus korkeampia arvoja kuin arvojen sosiaalisuus erityisesti konservatiivisissa ryhmissä. Näin ollen »hiljaista vallankumousta» ei tulisikaan selittää ainoastaan arvojen muutoksella materiaalisista sosiaalsiin, vaan tähän prosessiin liittyy muitakin arvomuutoksia, joiden pohjalta voidaan ehkä löytää uusia yhteiskunnallisen kehityksen kannalta relevantteja ristiriitallisuuuksia.

Tarkasteltaessa yleisesti eroja muuttujien ja eri tyytymättömyysarvioiden välillä käy selvästi ilmi, että riippuvuudet ovat selvästi suurempia suhteessa yleiseen tyytymättömyyteen kuin suhteessa tyytymättömyyteen sosiaaliseen toimintaan. Edeltävissä tutkimuksissa tehty havainto, jonka mukaan arvojen sosiaalisuus on erityisesti vaikuttamassa tyytymättömyyteen sosiaaliseen toimintaan nähden, ei todennu tässä analyysissä kuin varsinaisten kansalaisten osaryhmissä melko täydellisesti radikaaleilla ja joissakin maissa myös konservatiivisilla kansalaisilla. Lisäksi on huomioitava vasemmisto/oikeisto-ulottuvuuden huomattavan suuri vaikutus sosiaalisen toiminnan tyytymättömyysarvioihin radikaalien kansalaisten keskuudessa, mistä selvän poikkeuksen muodostaa vain USA.

»Hiljaisen vallankumouksen» mukaisen arvojen erilaisuuden vaikutus tyytymättömyysarvioihin ei todennu alamaishyönteissä. Lisäksi tämän mukaisen eron aiheuttavat pro-/antiestablishmentti- ja vasemmisto/oikeistoulottuvuus eli tämänkin mukaan »hiljaisen vallankumouksessa» on kysymys jostakin muustakin kuin vain materiaalistien arvojen muutoksista ellei sitten pystytä osoittamaan, että mainitut arvomuutokset saavat aikaan yleisen vasemmistolaistumisen ja siirtymisen antiestablishmentin suuntaan. Tämän analyysin perusteella ei voida sanoa mitään näistä mahdollisista kausaalisuhteista.

Etuoikeutettujen ja/tai syrjittyjen ryhmien olemassaolon tunnustamisen on edeltävissä tutkimuksissa havaittu vaikuttaneen yleistä poliittista toimintaa koskeviin tyytymättömyysarviointeihin (ema., 426). Tässä kuten muissakin muuttujissa koko aineistosta lasketut riippuvuussuhteet ovat paljon alhaisempia kuin ryhmien sisäiset. Tämä muuttuja on vaikutuksiltaan kuitenkin paljolti poliittisen luottamuksen kaltainen, sillä kaikissa evaluaatio-osaryhmissä tämä riippuvuus sai kohtalaisen suuria arvoja. Suurimmat arvot on nytkin löydettävissä kansalaisryhmistä ja yleensäkin muutosideologiaa kannattavat ryhmät omasivat vastaavaa konservatiivista ryhmää korkeammat korrelaatiot, erityisesti tarkasteltaessa tyytymättömyyttä sosiaaliseen toimintaan. On kuitenkin merkittävää, että tämä muuttuja poliittisen luottamuksen ohella saa varsin monessa maassa korkeahkon korrelaation alistuvien alamaisten keskuudessa molemmissa tyytymättömyysarvioissa.

Etuoikeutetut/syrjityt-muuttujassa kuten monessa muussakin lukuunottamatta joitakin poikkeuksia ovat korrelaatiot muutosideologiaa kannattavissa ryhmissä joko suunnilleen yhtä suuria tai jopa suurempiakin sosiaalista toimintaa arvioitaessa verrattuna yleisen tyytymättömyyden arvoihin. Tällainen riippuvuuksien erilaisuus on osin luonnollista, sillä ovathan länsimaiset hyvinvointivaltiot pystyneet varsin hyvin tyydyttämään kansalaistensa materiaaliset tarpeet, mutta eivät ole useinkaan pystyneet kehittämään yhteiskuntaa vastaamaan kansalaisten sosiaalisia tarpeita.

Tyytyväisyysarviot ja poliittinen toiminta

Poliittista toimintaa mitattiin tässä tutkimuksessa sekä sovinnaisella poliittisella osallistumisella että protestivalmiudella, mitkä muuttujat yhdessä voimakkaasti keskenään korreloituen kuvastavat viimeaikaista poliittista kehitystä alamaista kansalaisiksi (Pesonen — Sänkiäho 1979, 451—454). Protestitoimet ovat tulleet pysyviksi toimintamuodoiksi yhä laajeneville kansanosille. Tietyissä tilanteissa jopa konservatiiviset puolueet ovat tukemassa lakkotoimintaa ja muunkinlaista protestikäyttäytymistä.

Protestivalmiudella ja tyytymättömyysarvioilla on huomattavia riippuvuuksia mutta pääasiassa muutosideologian kannattajien keskuudessa. Tässä todentuu edeltävissäkin tutkimuksissa löydetty yhteys protestivalmiuden ja protestitoimenpiteiden ajateltujen vaikutusten välillä. Vain ne ihmiset, joiden mielestä protestitoimilla on todellista vaikutusta asioiden hoitoon, ovat valmiit tällaiseen toimintaan (Kaase 1976, 182). Toisaalta viime aikoina tällainen protestitoiminnan vaikutusten suurempi arvostaminen on yleistynyt, sillä sovinnaisien osallistumismuotojen puitteissa ei enää nähdä pystyttävän vaikuttamaan poliittisessa tilanteessa, missä päätöksentekoeuheet ja päättäjät ovat eliittikartellien kautta vieraantuneet tavallisista ihmisistä (Heiskanen 1981) ja poliittiset puolueet ovat transgression, ideologian väljähtymisen ja keskustahakuisuuden vuoksi menettäneet otettaan nykyihmisistä (Rantala 1981). Poliittisesta elämästä ei ole pystytty jalostamaan puoluepoliittista eläintä.

Alistuvien alamaisten ja sovinnaisosallistujien korrelaatioiden arvot ovat muita selvästi matalampia sekä yleisen että sosiaaliseen toimintaan tyytymättömyyden arvioinneissa. Itävallan ja Suomen konservatiiviset kansalaiset poikkeavat muiden maiden vastaavista, sillä näillä on korkeat riippuvuudet protestivalmiuden ja kummankin tyytymättömyysarvion välillä. Tässä on vaikuttamassa hallitus/oppositio -ristiriita, mikä ei näytä kuitenkaan Saksan Liittotasavallassa nostaneen oppositiossa olleiden mahdollisten tyytymättömien protestivalmiutta kuten Itävallassa ja Suomessa.

Vaikka kaikilla muutosideologiaryhmillä olikin huomattavan suuret yhteydet tyytymättömyysarvioiden ja protestivalmiuden välillä, ei samanlaista yhteyttä löydy sovinnaiseen poliittiseen osallistumiseen. Vain radikaaleilla kansalaisilla on suuria yhteyksiä tyytymättömyysarvioiden ja tämän osallistumismuodon välillä, heilläkin vain sosiaalisen toiminnan arvioihin. Tämä yhteys on todentunut muissakin tutkimuksissa (Farah — Barnes — Heunks 1979, 433—444).

Tyytymättömyyden yhteydet osaryhmissä maittain

Vertailtaessa eri maita toisiinsa huomataan konservatiivisten kansalaisten keskuudessa englantilaisilla olevan suuremmat korrelaatiot kuin muilla erityisesti yleisen tyytymättömyyden arvioissa, alimmat yhdysvaltalaisilla ja suomalaisilla. Korkeimmat arvot sosiaalisen toiminnan tyytymättömyyteen on tässä evaluaatioryhmässä itävaltalaisilla.

Sovinnaisosallistujissa erottuvat yleisessä tyytymättömyydessä korkean riippuvuuden suuntaan englantilaiset ja itävaltalaiset. Sitä vastoin yhdysvaltalaiset saavat tässäkin ryhmässä varsin matalia korrelaation arvoja. Sosiaalisen toiminnan arvoissa suomalaisilla on muita hieman korkeammat ja hollantilaisilla matalammat riippuvuudet.

Alistuvissa alamaissa suurimmat riippuvuudet ovat kummassakin tyytymättömyysarviossa hollantilaisilla, joiden lisäksi korkeita riippuvuussuhteita saavat myös englantilaiset. Saksalaisilla on varsin pienet eri muuttujien ja yleisen tyytymättömyyden väliset korrelaatiot ja itävaltalaisilla samaten pienet arvot mutta vain sosiaalisen toiminnan kohdalla. Yhdysvaltalaisilla on muuten hyvin pienet riippuvuudet, mutta subjektiiviset hyvinvointiarvot saavat melko suuret korrelaatiot näihin tyytymättömyysarvioihin.

Radikaalit kansalaiset ovat kussakin maassa selvästi muita ryhmiä enemmän arvioimassa poliittista prosessia, mikäli tätä toimenpidettä voidaan katsoa mitatuksi näillä riippuvuuksilla. Tällainen oletus lienee paikkansa pitävä, sillä monessa edeltävässä tutkimuksessa on löydetty riippuvuudet poliittisen arvioinnin ja näiden muuttujien välillä (ema. ja Shanto 1980). Radikaalit kansalaiset poikkeavat kuitenkin maittain toisistaan. Erityisen korkeat arvot ovat saksalaisilla, jota vastoin suomalaiset saavat pieniä arvoja kummassakin tyytymättömyysarvioinnissa. Keskimääräistä korkeimpia korrelaatiot ovat lisäksi

englantilaisilla ja yhdysvaltalaisilla, mutta viimeksi mainituilla vain sosiaalisen toiminnan arviointeihin.

Protestoijien joukossa erottuvat taas englantilaiset korkeiden korrelaatioiden mukaan muista. Yhdysvaltalaiset saavat sitä vastoin pieniä korrelaatioiden arvoja tässäkin ryhmässä. Keskimääräistä suurempia arvoja on lisäksi hollantilaisilla yleiseen tyytymättömyyteen ja suomalaisilla sosiaalisen toiminnan arviointeihin.

Radikaalit alamaiset niin Englannissa kuin USA:ssakin näyttävät ainakin korrelaatioiden korkeiden arvojen mukaan pystyvän evaluoimaan jossakin määrin poliittista prosessia, mutta tämä kyky näyttää puuttuvan tähän ryhmään kuuluvalta erityisesti Suomessa.

Yleisesti tarkasteltuna englantilaiset saavat useiden muuttujien kohdalla kaikkein korkeimmat riippuvuusarvot. Sitä vastoin yhdysvaltalaisen korkeat arvot keskittyvät muita selvemmin poliittisiin asenteisiin ja protestivalmiuteen. Siten USA:n poliittisen järjestelmän evaluaatio ei ole niin paljon kuin muualla kiinni perinteisissä poliittisissa tekijöissä kuten vasemmisto/oikeisto-ulottuvuus tai käsityksiin etuoikeutettujen olemassaolosta.

Edellä on jo osittain käsitelty alussa varsin yleisiä ja paljolti yksilöimättömiä hypoteeseja, sillä tämän tutkimuslohkon kehittymättömyys vaikeuttaa tarkkojen hypoteesien asettamista. Se on osaltaan myös rajoittamassa aineiston käyttöä, sillä vasta lukuisten tämänkaltaisten suurelta osin kuvailevien tutkimusten jälkeen voidaan siirtyä tarkempaan poliittisen järjestelmän evaluoinnin analysointiin.

Ensimmäisenä esitetty hypoteesi alamaisten kiinnittymistä poliittiseen prosessiin lähinnä luottamuksensa kautta näyttää selvästikin todentuvan saaduilla tuloksilla, sillä luottamuksen tasossa ja sen riippuvuuksissa tyytymättömyysarvoihin ei ollut evaluaatioryhmien välillä niin suuria eroja kuin muiden muuttujien kohdalla. Poliittisen luottamuksen lisäksi alamaisryhmissä olevat saivat jonkinlaisia riippuvuussuhteita tyytymättömyysarvoihin vain subjektiivisissa hyvinvointiarvioissa, pro-/antiestablishmentti-ulottuvuudella ja etuoikeutettujen olemassaolon tunnustamisessa.

Toinen hypoteesi koski ideologisen jaon (vasemmisto/oikeisto) vaikutusta evaluaatioon, mutta hypoteesin mukainen mahdollinen suurempi riippuvuus suhde sovinnaisen kansalaisten (konservatiivit) ei toteutunut USA:ssa, Englannissa eikä Saksan Liittotasavallassa. Tähän voinee olla selityksenä muissa maissa selvästi ideologisempi puoluerakenteen jako, mikä luonnollisesti toteutuu helpommin Suomen ja Hollannin kaltaisessa monipuoluemaassa. Lisäksi Itävallassa kiinnittyminen politiikkaan on ollut perinteisesti ideologista (Klingemann 1979, 232 ja 243). Vastaavasti kaksipuoluemaissa ideologinen raja-aita hälvenee äänestäjien silmissä, sillä puolueidenkin pyrkimyksenä on hälventää sitä taisteltaessa samoista äänestäjistä.

Kolmannen hypoteesin mukaiseen »uuteen politiikkaan» liittyvät arvot näyttävät olevan selvästi enemmän riippuvuudessa radikaalisiksi luokiteltavien evaluaatioryhmien keskuudessa. Erityisen suuria ovat erot sosiaalisen toimin-

nan tyytymättömyyden arvioinneissa konservatiivisten ja radikaalisten ryhmien välillä näiden muuttujien kohdalla.

Neljännän hypoteesin mukainen alamaisten evaluaation pohjautuminen ainakin osittain subjektiivisiin hyvinvointiarvoihin ei toteudu Itävallassa. Muualla sen sijaan näyttää olevan ainakin heikkoa riippuvuutta näiden subjektiivisten arvioiden ja toimintaan tyytymättömyyden välillä, eivätkä erot ole kovinkaan suuret muihin ryhmiin nähden lukuunottamatta radikaaleja kansalaisia.

Viides hypoteesi poliittisen toiminnan ja tyytymättömyysarvioiden yhteyksistä todentuu vain radikaalisissa osaryhmissä, sillä konservatiiveilla vain Itävallassa ja Suomessa oli havaittavissa tyytymättömyyden vaikutusta protestivalmiuteen. Sovinnainen poliittinen osallistuminen näytti lukuunottamatta radikaalien kansalaisten sosiaalisen toiminnan tyytymättömyysarviointeja olevan liki riippumaton näistä evaluaatioarvioinneista.

Valitettavasti tämänkaltainen varsin pintapuolinen analyysi tuo esiin enemmän kysymyksiä kuin antaa vastauksia. Erityisen mielenkiintoista olisi selvittää eri maiden välisiä eroja, joiden tutkimiseksi tulisi ehkä entistä tarkemmin ryhtyä analysoimaan erilaisia toimintaloikoja ja suhtautumista niihin. Nykyisin pääasiallinen kohde on vielä varsin yleisellä tyytymättömyyden tasolla tai jako on tehty varsin karkeasti vaikkakin relevantisti yksilöllisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen toiminnan välille.

Näyttää myös täysin ilmeiseltä, että maakohtaisissa analysoinneissa ei koko aineistoa voida tarkastella yhtenä kokonaisuutena, vaan evaluaatioissa on niin suuria eroja eri osaryhmissä, että osaryhmittäinen analyysi on paikallaan. Luonnollisestikin tulisi pyrkiä myös muiden muuttujien pohjalta muodostettuihin osaryhmiin. Erityisesti olisi tarkasteltava mahdollista alueellista tyytymättömyyden ja sen riippuvuussuhteiden erilaisuutta.

VIITTEET

¹ Tutkimuksen aineisto perustuu kahdeksassa maassa tehtyyn haastatteluaineistoon. Aineiston esittely on teoksissa Barnes — Kaase (1979) ja Zentralarchiv für empirische Sozialforschung Universität zu Köln, Study No. 0765: »Political Action — An Eight Nation Study 1973—1976, Köln 1976. Päättökijät maittain ovat *Samuel H. Barnes*, *Barbara Farah*, *Ronald Inglehart* ja *M. Kent Jennings* (USA), *Max Kaase* ja *Hans D. Klingemann* (Saksan Liittotasavalta), *Philip Stouthart* ja *Felix Heunks* (Hollanti), *Leopold Rosenmayr* (Itävalta), *Allan Marsh* ja *Mark Abrams* (Englanti), *Giovanni Sartori*, *Alberto Marradi* ja *Giacomo Sani* (Italia), *Henry H. Kerr*, *Dusan Sidjanski* (Sveitsi) ja *Pertti Pesonen* ja *Risto Sänkiäho* (Suomi).

LÄHTEET

Anckar, Dag. David Eastons politiska teori: en intern och extern modellkritik, *Acta Academiae Aboensis*, Ser. A, Vol. 50 nr 2, Åbo 1974.
 Andrews, Frank M. — Crandall, Rick. The Validity of Measures of Self-Reported Well-Being. *Social Indicator Research* 3 (1977): 1, 1—19.